

MENINGER, YTRINGER, HANDLINGER

Helge Rønning, helge.ronning@mediauio.no og Jon Wessel-Aas, jwa@binghodneland.no

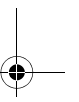
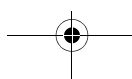
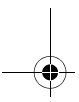
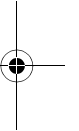
ETTER HENDELSENE 22. JULI er det vokst fram en ny debatt om ytringsfrihet. Den har blant annet sin bakgrunn i at mange har fått øynene opp for en grumset sfære av fremmedfiendtlige og rasistiske blogger og nettsteder. Sindre Bangstad og Arne Johan Vetlesen (BV) er i *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 4 2011 opptatt av at de nye digitale medier innebærer «[...] helt nye deloffentligheter med sin særegne dynamikk. Disse offentlighetene er i stor grad uredigerte og usensurerte».

Det er det siste ordet som avslører BVs egentlige holdning til ytringsfriheten. *Sensur*, dvs. forhåndskontroll, er det

alle ytringsfrihetsbestemmelser er rettet mot. At det er mye grums av alle slag på bloggospfæren, betyr ikke at man kan bruke dette som et argument for *sensur*, men snarere for et styrket redaktøransvar, slik blant annet Redaktørforeningen har argumentert for.

BV mener at ytringsfriheten er blitt et sentralt *doxa* i Norge. Argumentasjonen deres er særlig knyttet til påstander om at rasistiske og diskriminerende ytringer blir tolerert og endog beskyttet i Norge, i motsetning til praksis i andre europeiske stater.

BV mener fatwaen mot Salman Rushdie i 1989 innebærer et skille i diskusjo-

nen rundt ytringsfriheten. Det er vi enig i, fordi det da ble klart at retten til å ytre seg fritt og komme med religionskritikk ble møtt med oppfordringer til konkret vold, som igjen førte til drap og drapsforsøk. Og dette fortsetter, ikke som den gang bare fra islamske regimer, men også i andre autoritære kulturer og stater. Forfattere, intellektuelle og journalister blir drept.

Artikkelforfatterne skriver:

Norske forleggere, forfattere, redaktører og intellektuelle, anført av forlegger William Nygaard, var blant dem som utmerket seg med det sterkeste prinsipielle forsvaret av Rushdie i tiden etter den såkalte *fatwaen* mot forfatteren av *Sataniske vers* fra den iranske leder Ruhollah Ayatollah Khomeini 14/2 1989.

Vi går ut fra at bv ikke forsvarer *fatwaen* eller at de tolererer forsøkene på å innskrenke Rushdies, hans oversetteres og forleggeres rett til å publisere *Sataniske vers*. Eller drapsforsøket på Nygaard.

Det er spesielt underlig at bv bruker Rushdie-saken som utgangspunkt for å ville begrense det de kaller hatefulle ytringer. Hvis det er noen ytring som er hatefull, er det vel å oppfordre til drap av identifiserbare mennesker. Det var det som skjedde med *fatwaen*, og det er det mordtruslene mot danske og svenske tegnere innebærer.

bv later til å blande sammen hatefulle ytringer og «hatkriminalitet». Dette er koplet til deres uklare forståelse av forholdet mellom ytringer, handlinger og holdninger. De utlegger J. L. Austin på en dunkel måte, og skriver på den ene siden at de ikke tar til orde for å bryte ned det analytiske og etiske skillet mellom

ord og handlinger, men samtidig holder de fast ved at ord fører direkte til drap. Konkrete oppfordringer til vold og andre ulovlige handlinger er ikke beskyttet av ytringsfriheten. Dette innebærer ikke at allmenne ytringer, så ufysiske de enn måtte være, bør hindres i å komme fram i offentligheten.

Videre later det til at bv mener at man kan begrense, eventuelt forby holdninger og tanker. Holdninger endres gjennom at de møtes med motargumenter når de ytres. bvs argumenter er beslektet med at flere europeiske demokratier i løpet av de seneste ti årene har kriminalisert ikke bare rene oppfordringer til vold/terror, men også ytringer som «forherliger», «unnskylder» og/eller «kan inspirere» terror. Man strafflegger også *intensjoner* om terror. Det første er ikke kontroversielt, og kan i nøktern form sammenlignes med psykisk medvirkning. Men de ytterligere eksemplene kjennetegnes ved at definisjonen av det straffbare er meget vag, at det ikke kreves noen årsakssammenheng mellom ytringen og eventuell tredjepersons senere handling, og at bestemmelsene kan ramme ellers legitime politiske og/eller religiøse meningsytringer.

Kombinert med fullmakter som tillater myndighetene å sette i verk hemmelig overvåkning i rent forebyggende øyemed, for å fange opp eventuelle intensjoner, innebærer dette at personer med lovlige, men radikale meningsytringer ikke kan utelukke at de blir gjenstand for slik overvåkning. Samlet sett bidrar denne måten å koble tanker, meninger og ytringer til terror på, uten krav til årsakssammenheng med faktisk begått terror, at man ytterligere marginaliserer og inn-

skrenker ytringsfriheten for minoriteter – f.eks. muslimer.

Det er et paradoks at mens tankefriheten er absolutt, er den form for begrensninger i ytringsfriheten som bv argumenterer for og som eksemplene over er logiske utslag av, i realiteten en indirekte innskrenkning av tankefriheten, ved at man direkte eller indirekte utsetter folk for trussel om straff for å luften sine tanker – selv om ytringene i seg selv ikke direkte forårsaker skade på noe enkeltmenneske.

bv argumenterer for at enkelte grupper som utgjør minoriteter, skal ha en særlig beskyttelse mot krenkende ytringer, fordi maktforholdene er asymmetriske. Spørsmålet er hva som konstituerer en minoritet. Er det religion, rase o.l., eller er det også meninger, politikk og ideologi?

Reguleringen i enkelte jurisdiksjoner av hvordan folkemordet i Armenia i 1915–1918 kan omtales, illustrerer det absurde i å strafflegge å hevde eller fornekte generelle historiske virkelighetsbeskrivelser ut fra asymmetriske maktforhold eller følelse av å være krenket. I Tyrkia, som offisielt ikke har villet erkjenne folkemordet i Armenia, kan man straffes for å hevde at Tyrkia begikk folkemord. Nylig ble fornektelse av det samme folkemordet straffebelagt i Frankrike. I en slik rettslig virkelighet kan man i prinsippet risikere straff bare ved å begi seg inn på en diskusjon om temaet, f.eks. på Internett.

Hvilke grupper skal ha en særlig rett til å definere hva som er krenkende og

på grunnlag av det innskrenke andres rett til å hevde sine meninger? Slik bv argumenterer, kan det bli slik at bestemte grupper og deres selvutnevnte talsmenn kan kreve at visse uttrykksmåter, begreper og argumentasjonsmåter skal begrenses eller forbyes, fordi disse gruppene og talsmennene føler seg krenket. Det som er blasfemi for noen, er imidlertid legitim kritikk for andre. Spørsmålet er: Hvem skal i et demokratisk samfunn avgjøre hva som er hva? Å kreve en særlig, rettsbeskyttet rett mot å føle seg krenket, strider mot prinsippene om likhet i et demokratisk samfunn.

I en søkt argumentasjon viser bv til at ytringsfriheten i Weimarrepublikken ikke hindret nazidiktaturet. Poenget er jo at det avgjørende forfatningsmessige støtet mot Weimarrepublikken og demokratiet var at Hitler fikk innført den ene unntaksloven etter den andre, som fratok opposisjonen ytringsfriheten og mulighetene til å utfordre Nazipartiet – i strid nettopp med grensene for flertallets rett i et liberalt demokrati.

bv er kritiske til Ytringsfrihetskommisjonens argumentasjon for at ytringsfriheten innebærer en beskyttelse av minoritetene. Det er i samfunn der ytringsfriheten ikke gjelder, at minoriteter blir utsatt for diskriminering. Ett eksempel kan være kristne i Pakistan. Hvis flertallet eller ulike pressgrupper til enhver tid skal diktere hvilke ideologiske, politiske eller virkelighetsbeskrivende ytringer som er akseptable, hvor står de annerledes tenkende da?